

ELEMENTE DE ARTĂ MILITARĂ ÎN CAMPANIILE LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

Mircea Tănase

În domeniul militar, cu certitudine, mai mult ca oriunde, arta se împletește cu știința conducerii, coabitând, ca laturi complementare și de vitalizare reciprocă. Experiența conflictelor militare demonstrează principiul că a conduce acțiunile în exclusivitate după reguli rigide strict jalonate fără a lăsa să se manifeste intuiția, flerul, personalitatea comandantului, acțiunea în sine este sortită eșecului. Cu alte cuvinte, arta conducerii se manifestă atât în priceperea factorului decident de a îndruma și de a lucra cu oamenii, cât și în aplicarea regulilor, principiilor și normelor conducerii la situații concrete, practice.

Ștefan cel Mare și Sfânt a fost unul dintre acei domnitori care a ridicat arta militară românească la un nivel neatins în epocă, perfecționând și îmbogățind principiile și procedeele de luptă folosite de înaintași, într-o conjunctură internațională mai întotdeauna nefavorabilă țării, în condițiile existenței aceluia decalaj consistent între potențialul demografic și militar românesc și cel al invadatorilor.

Arta militară a marelui voievod rezidă tocmai din capacitatea deosebită de a aplica, în funcție de situație, cele mai potrivite forme strategice de purtare a războiului, folosind cele mai ingenioase și eficiente metode și procedee de ducere a luptelor în plan tactic. Concepția justă, realistă, pregătirea minuțioasă, execuția riguroasă și întărită dau campaniilor purtate de domnul moldovean o notă de originalitate deosebită și pot constitui modele de referință.

În lunga sa domnie, marcată de cele 36 de războaie, dintre care 34 victorioase, Ștefan cel Mare și Sfânt se remarcă ca unul dintre marii conducători de oști ai evului mediu care a aplicat toate formele strategice de ducere a războiului. Apărarea activă a constituit principala formă de ducere a acțiunilor militare, prin punerea în valoare a celor 3 faze caracteristice: hărțuirea inamicului pe căile de înaintare, bătălia hotărâtoare și urmărirea forțelor de invazie până la alungarea acestora peste frontiere. Pot fi amintite în acest sens campaniile din 1467 – războiul cu armata regatului Ungariei și din 1475 – împotriva turcilor la Vaslui. Dacă bătălia decisivă avea un final nefavorabil – cum a fost la Valea Albă în 1476 – era avută în vedere refacerea oștirii și trecerea în scurt timp la contraofensivă, pentru a nu permite inamicului să exploateze succesul.

În cadrul aceleiași apărări strategice, trebuie remarcate și alte forme de luptă cum a fost ampla acțiune ofensivă de noapte de la Baia, 14-15 decembrie 1465, când Ștefan a încercuit și înfrânt armata ungară a lui Matei Corvin, sau ambuscada de proporții de la Codrii Cosminului – octombrie 1497, când armata regelui polon Ioan Albert a suferit o grea înfrângere.

Acțiunile ofensive strategice au ținut cu preponderență obiective politice, de impunere a voinței domnului moldovean în vederea alungării amenințărilor de la frontierele Moldovei. Sunt de remarcat aici incursiunile efectuate de câte un corp de oaste a lui Ștefan în părțile sudice ale Poloniei și în cele estice ale Transilvaniei, în scopul prinderii lui Petru Aron, pretendentul la scaunul Moldovei. Ștefan cel Mare

însuși s-a pus în capul oștirii care a trecut la ofensivă începând cu 1471, pentru alungarea lui Radu cel Frumos de pe tronul Țării Românești, scoaterea acesteia de sub tutela Porții și îndepărtarea bazelor de operații otomane de la granițele Moldovei.

Campaniile ofensive, desfășurate după regulile artei militare marș de apropiere, pătrunderea prin surprindere pe teritoriul adversarului și înfrângerea forțelor acestuia - au demonstrat dinamism, rapiditate în execuție și justa proporționare a scopului cu mijloacele. La nivel tactic, Ștefan cel Mare și Sfânt a excelat prin a-și alege locurile cele mai favorabile pentru a da loviturile decisive inamicului, nepermițând acestuia să-și desfășoare forțele și să profite de superioritatea numerică, prin a adopta dispozitive elastice și totodată adânci, prin a folosi ingenios armele de foc.

Formele de luptă decisive, între care contraatacurile violente desfășurate prin surprindere - precum cel din 10 ianuarie 1475 la Vaslui - i-au adus marelui voievod victoriile răsunătoare și celebritate în epocă și în posteritate, impunându-l lumii ca o personalitate politică de primă mărime, din păcate însă nereceptată la adevărata dimensiune de către mai marii Apusului și care n-au fost în măsură să-i acorde sprijinul necesar într-o luptă pe care Ștefan o purta la poarta de răsărit a Europei, în numele și în folosul acesteia.

Având ca arie de desfășurare spațiul românesc în cvasitotalitatea sa, în condiții geoclimatice specifice, domnul moldovean a reușit întotdeauna să exploateze în interes propriu avantajele terenului. Aplicând tactica tradițională a pământului pârjolit în zonele de câmpie, a angajat bătălia decisivă în văile înguste, adesea mlăștinoase sau în teren împădurit, în puncte obligate de trecere, unde, cu lovituri succesive, din flancuri, dispozitivul inamic era dezintegrat, iar trecerea forțelor sale se transforma, sub loviturile detașamentelor de urmărire ale oștirii române, în fugă dezordonată.

Sprijinit nu numai pe cetăți care constituiau doar obstacole cu rol de întârziere a forțelor adverse - dar și pe întregul lanț muntos al Carpaților, Ștefan cel Mare a vizat în permanență alungarea sau neutralizarea inamicului de pe linia Dunării, obiectiv strategic prin excelență. În acest sens el a asigurat întotdeauna cu o parte a oștirii acoperirea strategică a fluviului până în momentul în care concentrarea tuturor forțelor sale într-un loc dinainte stabilit în interior i-a permis preluarea inițiativei, aplicarea manevrei pe direcții interioare, atragerea inamicului spre poziția amenajată genistic și aleasă astfel încât inamicul să nu se poată desfășura pe un front larg.

Principalele campanii duse de domnul moldovean pentru salvagardarea independenței și a integrității țării stau mărturie geniului său militar și vin să ilustreze calitățile sale de mare strateg, familiarizat cu arta războiului.

În iarna 1464/1465 a fost pregătită și executată campania pentru recuperarea cetății **Chilia**, cucerită la 23 ianuarie 1465 printr-o acțiune ingenioasă, completând astfel sistemul de fortificații al țării pe direcția cea mai amenințată și ținând sub control gurile Dunării.

Bătălia de la Baia (14/15 decembrie 1467- *Planșa 1*) s-a încheiat cu victoria strălucită a lui Ștefan cel Mare împotriva oastei lui Matei Corvin, regele Ungariei, una din cele mai puternice armate ale Europei din a doua jumătate a secolului XV, după ce aceasta înaintase, nu fără dificultăți, pe itinerarul: trecătoarea Oituz, Târgul Trotuș, Bacău, Roman, intenționând să ocupe Suceava, capitala Moldovei. Confruntarea de la

Baia a fost prima confruntare de mare amploare în care domnitorul moldovean a rezolvat o serie de probleme strategice de mare dificultate și varietate: mobilizarea și concentrarea forțelor prin realizarea unui dispozitiv clasic de așteptare strategică din care se putea interveni oportun pe orice direcție de acțiune a adversarului, realizarea dispozitivului de luptă și conducerea nemijlocită a acțiunilor militare. Duse în condiții de inferioritate numerică, acțiunile militare s-au făcut în cadrul unei singure operații de apărare în care s-a urmărit, într-o primă etapă, hărțuirea, uzarea, întârzierea, măcinarea moralului adversarului. Bătălia hotărâtoare a avut ca formă de manevră încercuirea, favorizată decisiv de elementul surprindere, la adăpostul nopții, concomitent cu diversiunea făcută prin incendierea localității.

Pe timpul urmăririi inamicului, care se retrăgea dispersat pe mai multe direcții, domnul moldovean a adoptat un dispozitiv larg, cu trupe axate pe comunicațiile utilizate de inamic.

Înainte de începerea **bătăliei de la Vaslui** (10 ianuarie 1475 – *Plansa 2*) raportul de forțe era de circa 3/1 în favoarea inamicului, motiv pentru care Ștefan cel Mare a fost nevoit să evite confruntarea în câmp deschis. A adoptat inițial apărarea strategică atrăgând forțele otomane pe valea râului Bârlad, în apropiere de Vaslui, într-un loc mlăștinos și flancat de dealuri împădurite, unde inamicul nu se puteau desfășura în mod convenabil și nu-și putea pune în valoare superioritatea numerică.

După hărțuirea insistentă a coloanelor inamice marcate din ce în ce mai mult de frig și de lipsa hranei și furajelor, Ștefan a ales ca loc pentru bătălia hotărâtoare confluența râurilor Racova și Bârlad, la câțiva kilometri sud de târgul Vaslui, unde a executat lucrări de apărare care se sprijineau la dreapta pe pădurile de pe dealul Paiului, iar la stânga pe pantele împădurite de la nord-vest de cota 270.

Desfășurarea propriu-zisă a bătăliei de la Vaslui demonstrează cu prisosință geniul militar al marelui voievod, capabil să aleagă inspirat locul bătăliei, să contribuie, prin amenajarea genistică, la avantajele oferite de teren și starea vremii, să-și organizeze dispozitivul de luptă și să introducă succesiv în luptă forțele principale și rezerva. Intrarea în luptă a rezervei, pregătită după toate regulile artei militare, prin surprindere, a avut efecte maxime. Loviturile artileriei, atacul impetuos al cavaleriei, în fruntea căreia se afla însuși voievodul, în flancul drept și spatele inamicului, coroborate cu contraatacurile pedestrimii și lovirea flancului stâng al turcilor de către corpul de oaste secuiesc, scot în evidență manevra pe direcții convergente având ca efect încercuirea și nimicirea unei părți însemnate din oastea lui Süleyman, acesta pierzând între 40.000 și 100.000 oameni. Urmărirea celorlalte efective otomane, până la apa Dunării, a sporit aceste pierderi.

La Valea Albă – Războieni (26 iulie 1476 – *Plansa 3*), Ștefan cel Mare, după ce a respins un atac al tătarilor la granița de est, a atras forțele otomane conduse de însuși sultanul Mehmed în tabăra fortificată care răspundea atât cerințelor de ordin strategic, cât și tactic, prin dispunerea pe malul de nord al pârauului Valea Albă, de unde putea fi controlată direct comunicația spre Cetatea Neamțului – la nevoie cale de retragere spre Transilvania – și putea fi atacată din flanc direcția care ducea spre Suceava; avantajele tactice erau conferite de configurația terenului care împiedica partea adversă să adopte un dispozitiv de luptă complet. La avantajele naturale conferite de teren, Ștefan a adăugat lucrările genistice și fortificațiile după modelul

husit, cu căruțe legate între ele și în care erau dispuse tunuri. Deși s-a aflat la un moment dat într-un mare impas, copleșit de valoarea efectivele otomane, domnitorul român a reușit să rupă lupta la momentul potrivit și să-și retragă cea mai mare parte a oștirii din încercuire. După ce a rezistat eroic în cele 3 cetăți (**Neamț, Suceava și Hotin**), Ștefan a trecut la contraofensivă, reușind să lovească succesiv grupările inamicului, de acum epuizat și silit să se retragă. Caracteristic pentru arta militară a marelui voievod sunt și în această campanie manevra strategică pe direcții (linii) interioare, organizarea și amenajarea genistică a terenului, combinarea rezistenței cetăților cu lovituri ofensive, acțiuni de întârziere duse pe mare adâncime și urmărirea pe spații mari a inamicului înfrânt. Mai mult decât atât, intuind intenția sultanului Mehmed de a dezarticula dispozitivul defensiv românesc prin angajarea în luptă la granița de est a Moldovei a unui corp de peste 30.000 tătari ai Hanatului Crimeii, Ștefan cel Mare a trebuit să evite lupta pe două fronturi, pentru ca ulterior să-și deplaseze rapid forțele pe distanțe foarte mari, să le concentreze și să le regroupeze într-un interval de timp relativ scurt.

După pierderea cetăților Chilia și Cetatea Albă (vara anului 1484), au urmat cele două confruntări ale moldovenilor cu turcii la **Cătlibuga** (la nord de Chilia) și **Scheia** (25 kilometri nord de Roman) finalizate cu victoria lui Ștefan cel Mare, dar care nu au constituit argumente suficient de puternice pentru păstrarea suveranității statului moldovean, dată fiind conjunctura internațională nefavorabilă.

După încheierea înțelegerii cu Imperiul Otoman și acceptarea plătirii tributului anual (40.000 ducați), având garanția respectării independenței statului, Ștefan cel Mare a fost pus curând în postura de a lupta cu un alt adversar: proaspătul rege al Poloniei, Ioan Albert, interesat să facă din țara sa o putere redutabilă pe continent, întinsă de la Baltica la Marea Neagră și Dunărea maritimă, în același timp dorind să instaleze pe scaunul Moldovei pe fratele său Sigismund. Inițial campania poloneză a îmbrăcat haina luptei antiotomane la care a subscris și domnul Moldovei, însă a sesizat repede adevăratele intenții ale regelui polon, luându-și măsuri în consecință. Oastei cele mari a țării, de peste 40.000 luptători, i s-a adăugat un corp de cavalerie trimis în sprijin de Radu cel Mare, domnul Țării Românești, precum și 12.000 oșteni transilvăneni, sub comanda personală a voievodului Bartolomeu Drăgfi.

Oastea polonă (peste 80.000 oameni și până la 200 tunuri, dintre care unele foarte puternice), pusă în mișcare spre sud, s-a confruntat cu un adversar redutabil atât din punct de vedere numeric, cât mai cu seamă prin ingeniozitatea procedeelelor de luptă adoptate. După ce a hărțuit taberele de popas ale polonilor, domnul moldovean a întărit **cetatea Sucevei** cu o garnizoana puternică care a rezistat asediului vreme de trei săptămâni, intervenind apoi cu forțele principale ale oștirii sale, obligându-l pe regele polon, aflat el însuși acum în postura de asediat, să accepte armistițiul, cu condiția de a-și retrage oastea pe același drum pe care venise. Pe timpul retragerii oastea polonă a făcut un popas în **Codrii Cosminului**, cu avangarda campată la marginea de nord a pădurii, iar cu restul forțelor la marginea de sud a acesteia. În aceste condiții, Ștefan cel Mare a hotărât să-și nimicească adversarul printr-o ambuscadă ingenios concepută: izolarea celor două grupuri polone și atacarea forțelor principale care rămăseseră la marginea de sud a pădurii. În dimineața zilei de 26 octombrie 1497, când forțele polone au început înaintarea, în momentul când capul coloanei a ajuns în mijlocul

pădurii, s-a declanșat atacul moldovenilor, care reușiseră să blocheze cu copaci drumul. Joncțiunea între cele două grupuri nu a fost posibilă, de asemeni nici intervenția steagurilor de călărime din garda regelui în ajutorul taberei atacate. **Bătălia din Codrii Cosminului** (26 octombrie 1497 – *Plansa 4*) s-a încheiat astfel cu o victorie categorică a oastei lui Ștefan cel Mare, care și-a dovedit încă o dată calitățile de mare strateg. A exploatat astfel dezavantajul lungimii liniilor de comunicație și aprovizionare ale inamicului pe care a inițiat hărțuirea convoaielor, a întărit fortificațiile, a conceput ingenios ieșirea din încercuire a Cetății Sucevei prin asediarea asediatorului, a organizat o amplă ambuscadă în care a fost atrasă armata de invazie, reușind să fragmenteze prin amenajări genistice coloana de marș inamică, să atace și să scoată din luptă succesiv o mare parte din ariergardă cât și din grosul forțelor comandate personal de regele Ioan Albert.

Concluzionând, putem spune că Ștefan cel Mare și Sfânt a dat artei militare românești și universale strălucire și nuanțe dintre cele mai originale, îmbinând într-un mod fericit calitățile sale de mare strateg cu condițiile oferite de spațiul geografic al țării, pe care le-a pus în valoare atât din punct de vedere strategic, cât și tactic, înscriind numele unor localități ca: Baia, Vaslui, Războieni, Suceava, Codrii Cosminului în rândul marilor sanctuare ale libertății și demnității naționale ale poporului român.

Bibliografie selectivă:

- Istoria militară a poporului român*, vol. II, Editura Militară, București, 1986
- Al. Gh. Savu, *Ștefan cel Mare – campanii*, Editura Militară, București, 1982
- Istoria Infanteriei române*, vol.I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

THE ELEMENTS OF MILITARY ART IN THE BATTLES OF STEPHAN THE GREAT

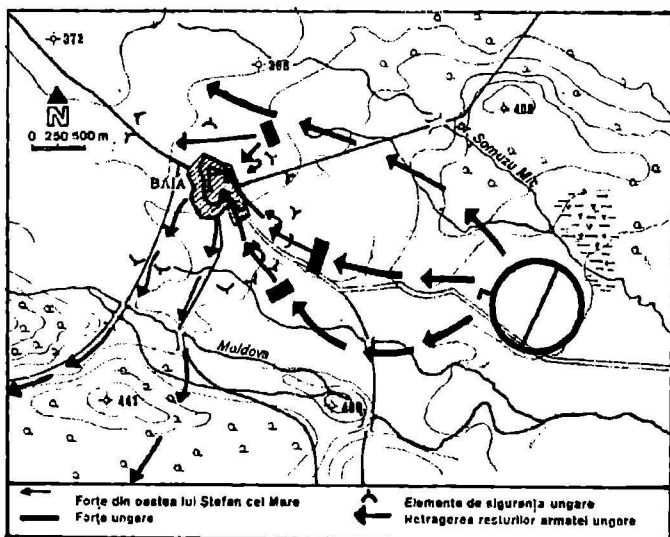
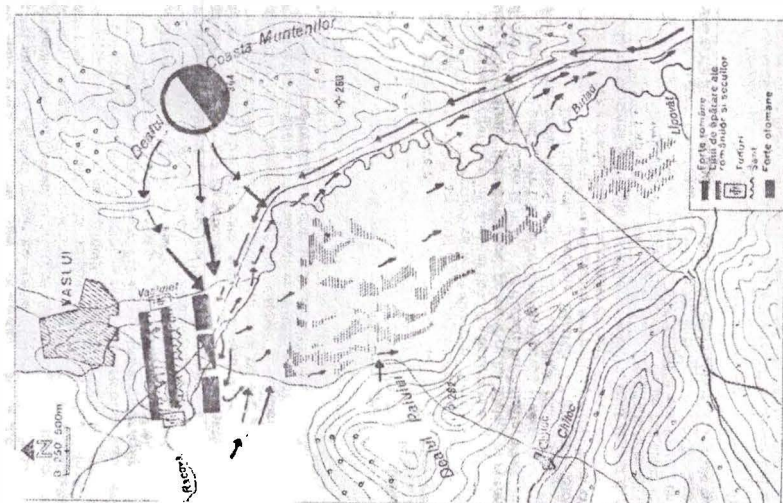
- Summary -

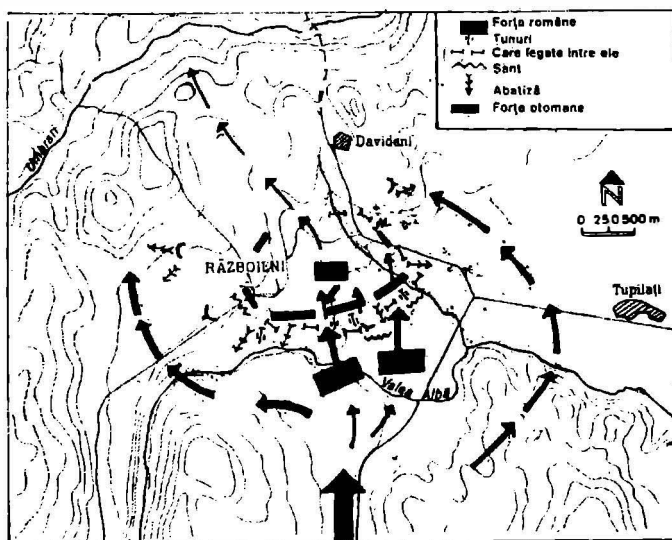
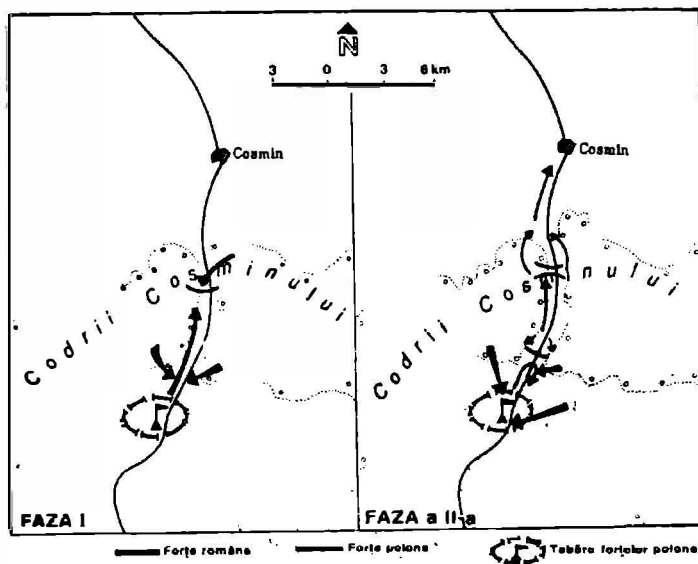
The elements of military art in the battles of prince Stephen the Great (1457-1504) a prominent character of his time, wished his epoch to be remembered by his people. The official court's chronicle narrated every thrilling battle, the prince's victorious entrance into the Princely Residence of Suceava, as well as religious services serving as thanks to the higher power that protected them during the battles. The princely magnanimity towards the brave Moldavians was noted in the chancellor's papers.

The people remain anniversary of the victory in **Baia** battle (1467), in the great terrestre victory in **Vaslui** battle (known as High Bridge victory) – in January 1475, in **Valea Albă-Războieni** battle (1476) and the victory in **Codrii Cozminului** battle (1497).

Moldavia's glorious events have been recorded into the history due to the strong personality of the prince Stephen the Great.

ANEXE

Planșa 1 – Planul bătăliei de la Baia (14/15 decembrie 1467)**Planșa 2 – Planul bătăliei de la Vaslui (10 ianuarie 1475)**

Planșa 3 – Planul bătăliei de la Valea Albă–Războieni (26 iulie 1476)**Planșa 4 – Planul bătăliei din Codrii Cosminului (26 octombrie 1497)**

Ștefan cel Mare
(1433 – 1504)